

Geliş Tarihi: 04.01.2019
Kabul Tarihi: 07.01.2019
Yayın Tarihi: 17.01.2019

OĞUZTAD

OĞUZ TÜRKÇESİ ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Sayı: 1 - Ocak 2019

s.s. 1-22

BİR KURAN FALI ÖRNEĞİ:

FÂL- I TÜRKÎ-İ MANZÛM ve DİL ÖZELLİKLERİ

Gülay DURMAZ*
Şükrü BAŞTÜRK**

ÖZET

İnsanlık tarihi kadar eski olan fal geleneği, kişinin geleceğini öğrenme merakı ile ilgilidir. Tarihin en eski dönemlerinden beri var olan fal ve falcılık, zaman içerisindeki ilerleyişini çok çeşitli ve renkli biçimlerde devam ettirmiştir. Her dönem ve her millette kendine has bir fal yorumu içerisinde geleceği, şans ve talihi öğrenme teknikleri oluşturulmuştur. Yıldız falı, el falı, kum falı, kemik falı, bağırsak falı gibi örnekler bunlar arasında en çok bilinenleridir. Türkler de hem İslamiyet'ten önce hem de İslamiyet'ten sonra fal ile ilgilenmişlerdir. İslamiyet'in falı yasaklayan yapısı içerisinde geliştirilen ve çok rağbet gören Kuran ve kitap falları, bu dönemde gerek halk gerekse padişah düzeyinde en önemli fal bakma araçlarından biri olarak görülmüştür.

Fâl-ı Türkî-i Manzûm, Türk dili tarihi içinde önemli bir yeri olan Eski Anadolu Türkçesi döneminde yazılmıştır. Oğuzcaya dayalı olarak gelişen bu dönemde, özellikle Beylikler devrinde beylerin yazar ve şairleri Türkçe yazmaya sevk etmesiyle hem Türkçe yazılan eserlerin

* Doç. Dr., Bursa Uludağ Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, cavdurel@uludag.edu.tr

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8367-6414>

** Dr. Öğr. Üyesi, Bursa Uludağ Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, basturk@uludag.edu.tr

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8319-9507>

sayısı artmış hem de Oğuzca yazı dili olma yolunda önemli adımlar atmıştır. Bu Türkçe eserlerin başında da sanat amacı gütmeyen halk için yazılan fallar gelmektedir. Bu makalede *Fâl-ı Türkî-i Manzûm*'un nüsha, şekil ve içerik özellikleri hakkında bilgi verildikten sonra, dil özellikleri ve söz varlığı üzerinde durulacaktır.

Anahtar kelimeler: Fal, Kuran falı, Eski Anadolu Türkçesi, Dil Özellikleri

EXAMPLE OF A QURAN FORTUNE-TELLING: THE FÂL- I TÜRKÎ-İ MANZÛM (TURKISH POETIC FORTUNE-TELLING) and ITS LINGUISTIC FEATURES

ABSTRACT

The tradition of fortune-telling, which is as old as the history of mankind, is related to the curiosity of learning one's future. The fortune and fortune-telling, which have existed since the earliest periods of history, have continued its progress in time in a wide variety and vibrant forms. Every nationality in every period has formed techniques of learning the future, destiny and good fortune within a unique fortune-telling interpretation. Examples such as horoscope, palmistry, horoscope, bone horoscope, intestine horoscope are among the most well-known fortune-telling forms. The Turks were especially interested in fortune-telling both before and after Islam. The Qur'an and the books fortune-telling, which were developed within the banning structure of Islam and were very popular, were regarded as one of the most important fortune-telling tools both at the level of common people and the sultan.

Fâl-ı Türkî-i Manzûm (Turkish Poetic Fortune-Telling) was written during the period of Old Anatolian Turkish, which had an important place in the history of Turkish language.

In this period, which developed based on Oghuz language, especially in the period of the Governors, both the number of works written in Turkish increased and important steps were taken for the Oghuz language to become a written language by the encouragement of the Governors of the writers and poets to write in Turkish. One of the most prominent of these Turkish works is the fortunes written for the public without the aim of art. In this article, following the information regarding the copy, form and content of *Fâl-ı Türkî-i Manzûm* (Turkish Poetic Fortune-Telling), language features and vocabulary will be addressed.

Key words: Fortune-telling, the Quran, Old Anatolian Turkish, Linguistic Features

GİRİŞ

Fal, insanlar için her zaman büyük bir ilgi kaynağı olmuştur. Fal; "*uğur, talih deneme, kahve fincanına, iskambile bakmak gibi birtakım usullerle insanın talihine ait şeyler söyleme*" (Devellioğlu, 2010: 286) şeklinde tanımlanmıştır. Falın tarihsel geçmişine bakıldığında ise değişik uygulama şekillerinin ve araçlarının olduğu görülmektedir. En eski dönemlerde, yıldızlardan hayvanların karaciğerlerine, kürek kemiğinden kuşların uçuşuna kadar çok değişik şekil ve biçimde oluşturulan fal bakma yöntemleri bulunmaktadır. İslamiyet'le ortaya çıkan yeni anlayışa ve yasağa uygun bir biçimde ilerleyen fal geleneği, Müslümanlar arasında hoşgörü ile karşılanmış olan Kuran falları ile yaşamaya devam etmiştir.

Bu makalede Kuran fallarına bir örnek olarak *Fâl-ı Türkî-i Manzûm* başlığıyla kaleme alınmış olan fal örneği tanıtılacaktır. Öncelikle fal ve tarihçesi hakkında verilecek kısa bilgilerden sonra

Kuran falı üzerinde durulacak ve yazarı belli olmayan eserin nüsha, biçim ve muhtevası ile ilgili bilgiler verilecektir. Ardından metin, dil özellikleri ve söz varlığı açısından değerlendirilecek, çalışmanın sonunda ise çeviri yazılı metne yer verilecektir.

1. FAL

Fal, en eski dönemlerden beri varlığını sürdüren, insanların ilgisini çeken konulardan biri olmuş ve insanlar, gelecekle ilgili meraklarını gidermek için fala başvurmuşlardır. Kökeni Arapça olan fal, "uğurlu şeyleri gösteren simge" anlamına gelmektedir. Öyle ki Milattan önce 4000 yıllarında Mısır'da, Çin'de Bâbil'de ve Kalde'de falcılık-kâhinlik yapıldığı bugün belgelerle gösterilebilmektedir. Falın en eski menşei ise muhtemelen Mezopotamya'dır. Yıldızları göğün yazıları olarak değerlendiren Mezopotamyalılar, milletlerin ve insanların kaderinin burada yazılı olduklarına inandıkları için bununla ilgili bir yorum şekli geliştirmişlerdir. (Aydın, 1995: 134)

Antik çağ Yunan ve Roma'da da bilinmezliğe karşı olan ilginin üst düzeyde olduğunu gösteren bilgiler mevcuttur. Sümerler, kesilen kurbanların karaciğerlerine; Etiler, kuşların uçuşlarına göre fala bakmışlardır (Duvarcı, 1993: 5).

Cahiliye döneminde Araplar arasında yaygın fal türlerinden en bilineni ise Kâbe'de şans oklarıyla bakılan "ezlâm-ı câhiliye" falıdır. İslamiyet'e göre, gaybı bilme ve gelecekte haber verme gibi insanın kaderini değiştirme iddiası taşıyan her türlü hurâfe, bâtil inanç ve uygulamalar yasaklanmıştır. Kuran-ı Kerim'de Mâide suresinin 3. ve 90. ayetlerinde içki ve kumar yasağı ile birlikte fal okları da haram kılınarak yasaklanmıştır (Çelebi, 1995: 138).

Türklerin tarihsel süreci içinde fal ve falcılık geleneği, İslamiyet'ten önce ve sonra olmak üzere iki başlıkta değerlendirilebilir. İslamiyet'in kabulünden önce, Türklerin dinî törenlerinde ve günlük yaşamlarının içinde fala olan ilgilerinin önemli bir yer tuttuğu bilinmektedir. "ırk" ve "tölge" kelimeleri Orta Asya Türkçesi'nde fal kelimesine karşılık olarak kullanılmıştır. Türkler arasında suya ve aynaya bakma, kurşun, köz ve tütsü, kürek kemiği, kahve ve bakla falları yaygın olarak görülmüştür. (Aydın, 1995: 134) Hayvanların kürek kemiğine bakan falcılara "yağrınıcı", koyun tezekleriyle fal açanlara "kumalakçı", muhtelif şeylerden mana çıkaranlara "ırımıcı" denmiştir (İnan, 1995: 145).

1.1. Kuran Falı

İslamiyet'in kabulü ile birlikte Türkler, yeni kurallar yeni yasaklarla karşılaşmışlardır. Ancak bu yasaklar, fala olan ilgiyi azaltmamıştır. Hatta, *Fâl-ı Türkî-i Manzûm*'da yer alan

Hemişe pâdişâh vü hem veziri

Bu fâldan oldılar hep cümle şâdi

beytinden de anlaşılabilceği gibi, padişah ve vezirlerin dahi fala olan ilgisi büyük olmuştur. Geleceğe duyulan merak ve başarılı olma isteği ile Osmanlı İmparatorluğunda fallı ilgisi bulunan birçok olayın kayıtlara geçtiği bilinmektedir. Fatih Sultan Mehmet gibi bilime düşkün bir hükümdarın bile kendisine özel bir fal kitabı yazdırmış olması bu merakın boyutunu göstermesi açısından önemlidir (Sezer,1998: 9). Osmanlı padişahları ve devlet ricâli arasında münecimlere itibar edenlerin ve onlara danışmadan hiçbir işe girmeyenlerin oldukları bilinmektedir. Bu işleri çok önemseyen padişahlardan biri de III. Mustafa'dır (Aydüz, 2006: 2-

4). Padişahların bu ilgisinden dolayı olsa gerek müneccimbaşılara, bilim ve hukukta en yüksek rütbeyi taşıyan kazaskerle "atbaşı" birlikte geçme onuru tanınmıştır (Sezer, 1998: 10).

İslamî kültürün etkisiyle yeni bir renge bürünen fal ve falcılık; tayre, ihtilaç, kehanet, kifte, irafet, firaset, kıyafet gibi birçok fal çeşidini bünyesinde barındırmıştır (Ersoylu, 1997: 196-199). Kuran ve kitap falı ise İslamî dönemdeki en yaygın fal çeşitlerinden biri olarak rağbet görmüştür (Çelebi, 1995: 138-139). Kuran falları, falcıya duyulan şüphe unsurunun en aza indirgenebilmesi için tasarlanmış bir fal türü olarak düşünülebilir (Şenödeyici ve Koşık, 2015: 73). Kuran'dan başka Hafız Divan'ı, Sadî'nin Gülistân'ı, Mevlâna'nın Mesnevi'si ve bazı ünlü şairlerin divanları, Ahmediye, Muhammediye, Envârü'l-Âşıkîn gibi bazı eserler de fal bakılan kitaplar arasında yer almıştır (Ersoylu, 1997: 200).

Kitap falları, Osmanlı falları içinde uzmanlık gerektirmeyen tek fal olarak bilinmektedir. İlgili yasağa rağmen Müslüman toplumun içinde falın devam etmesinin birtakım nedenlerin olduğu açıktır. Hz. Muhammed'in olumlu işaretler saydığı kimi olaylara fal dediğini ve olumlu belirtilere dikkat çektiğini yazan kaynakların bulunması, bu nedenlerden biri olarak görülmektedir. Bir başka neden olarak da din bilginlerinin tavrı sayılmaktadır. Şeyhülislam Ebussuud'un Kuran'la fal bakmayı günah saymayışı bu tavra örnek oluşturmaktadır (Sezer, 1998: 13).

Fal kitapları olan Falnamelerin esasını burçların konumları ile ilgili olan yıldız-nâmeler ve Kuran falları oluşturmaktadır. Falnamelerle ilgili en tanınmış isimler, Cafer-i Sâdık ve Muhiddin-i Arabî'dir.

1.2. Fâl-ı Türkî-i Manzûm

Kuran falı, Kuran-ı Kerim'den açılan fal tarzıdır. Kuran falı çeşitleri teferruatta farklılık gösterse de temelde aynıdır. Önce abdest alınır, üç kere ihlas okunup fal duası yapılır ve Kuran hususi bir şekilde açılır. Bu sayfadaki yedinci satırda göze çarpan ilk harf dikkate alınır. Bu harfin manasını gösteren fal cetvellerinden faydalanılır. Bir başka metotta Kuran açılır ve sağ sayfadaki "Allah" kelimesinin kaç tane olduğu tespit edilir. Sol sayfadan aynı sayı kadar satır, yukarıdan aşağı sayılır ve varılan satırın ilk harfi dikkate alınarak manzum veya mensur fal cetvellerinde manası bulunur (Duvarcı, 1993: 32). *Fâl-ı Türkî-i Manzûm*'daki falın yukarıda anlatılan Kuran falları yöntemlerinden ilkinde uygun olduğu görülmektedir. Yedinci beyte göre, önce abdest alınır:

Çü kaçduñ var dutasın fâl-ı Qur'ân

Tâze kıl âb-destüñ sen ey müselmân

Sonra onuncu beyte göre üç ihlas okunur:

Okı üç Fâtiha üç Kul-hüva'llâh

Kim oñara eşki bi-şekk Allâh

On birinci beyitte, Hz. Mustafa'ya salavat getirilir, on ikinci beyitte niyet tutulur. Kuran açılır, sağ tarafa bakılır, on üçüncü beyte göre, yedinci satırın öncesine bakılıp fal değerlendirilir:

Yedinci sâtrüñ evvelini gör

Ne gelür aña göre fâluñı yor

On dördüncü beyitten itibaren harflerin yorumu başlar. İlk harf eliftir. Her harf iki beyitte açıklanmaktadır. Hangi harf açıklanacaksa o harf, o beytin başında belirtilmiştir. Eserde toplam 29 harfe yer verilmiştir. Zel harfi için muhtemelen "eyü faldur" diyerek yanlış yorum yapıldığından yarım bırakıldığı görülmektedir. Daha sonra aynı harfin alt satırda iki beyit olarak olumsuz yorumu görülmektedir. *Fâl-ı Türki-i Manzûm*'da yer alan harfler sırasıyla şöyledir: Elif, be, te, se, cim, ha, hı, dal, zel, re, ze, sin, şın, sad, dat, tı, zı, ayn, gayn, fe, kaf, kef, lam, mim, nun, he, vav, lamelif, ye. Bu harflerin karşılığı olan yorumların çoğu iyi, güzel ve olumlu olarak yorumlanmıştır.

Eser, *Fâl-ı Türki-i Manzûm* adıyla Bursa İnebey Kütüphanesinde UC3521-8'de kayıtlıdır. Başka bir kaynakta eserin kayıt numarası farklı gösterilse de kütüphane kayıtlarında *Fâl-ı Türki-i Manzûm* adıyla bir tek kayıt görülmektedir.¹ Yazarı belli olmayıp toplam 72 beyittir. Eserin vezni, "Mefâilün/Mefâilün/Feülün"dür. Eser, vezin açısından çok uyumlu değildir. Vezne uymayan mısralar olabildiğince düzeltilme yoluna gidilmiş; müdahale edilmeyen yerlerde dipnot şeklinde açıklamalar yapılmıştır. Metin tamiri yapılan yerler köşeli parantez [ ] içine alınmıştır. Vezne göre açık olması gereken ilk heceler, "hâ", "bâ" gibi harflerin adıyla başladığından kapalı yazılmıştır. Zihaf olan yerler italik olarak gösterilmiştir. 15a'da yer alan "yarî" kelimesinin aslı "yâri" dir. Ancak metinde bu kelime 15a'da "yarî" 46b'de "yâri" şeklinde vezin gereği iki biçimde kullanılmıştır. Yine 9a'daki "endişen" kelimesinin metinde kısa hece ile yazılması dikkati çekmektedir. 16. beytin ilk mısrası ve 25. beyit Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilün veznine uygun olduğu görülmektedir. Eserin tamamına bakıldığında da şairin vezin konusunda çok yeterli olmadığı açıktır.

2. DİL ÖZELLİKLERİ

2.1. İmla ve Fonetik

Genellikle harekesiz olarak yazılan *Fâl-Türki-i Manzûm*'u imla bakımından diğer EAT metinlerinden ayıran dikkat çekici imla özellikleri yoktur. Ünlüler, kelimelerde ve eklerde harfle yazılmakla birlikte az da olsa hem harf hem de hareke ile gösterilmektedir.

Kelime sonunda ç sesi, c ile yazılmaktadır.

güç (كوج) 3,

üç (اوچ) 10,

aç- (اج) 12

Ünlüler

Fâl-Türki-i Manzûm'da alıntı kelimelerdeki â, î, ü ünlülerinin yanında a, e, ı, i, o, ö, u, ü ünlüleri tespit edilmiştir.

Kapalı e'nin tespitinde metnin imlası bize ipucu vermemektedir. Bu sesin var olduğunu bildiğimiz kelimeler, genellikle y ile yazılmakla birlikte y'siz yazılanlar da vardır.

irişdi (ايرشدى) 14,

bilüñe (bel) (بيلوکه) 36,

‘ arz it- (عرض ایت) 71

yedükçe (يتدکچه) 3,

yedinci (يدنجی) 13

Metinde ver- fiili y ile yazılmış ve e okumamızı engellemiştir.

viren (ويرن) 2,

virüp (ويروب) 11

¹ Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü, "Falname" maddesinde eser, "Bursa Cami-i kebir Ktp. Nr. 343" olarak kayıtlıdır.

Ünlü Uyumları

Fâl-Türkî-i Manzûm'da, kalınlık-incelik uyumu, Türk dilinin genelinde görülen eğilimi yansıtmaktadır.

ğardaşuñdan (قرداشكدن) 26, dānişuban (دانشوبن) 29, dutarsañ (دوترسك) 48

Düzlük-yuvarlaklık uyumu, Türk dilinde geç başlamış ve yavaş gelişmiş bir uyum olduğundan eserde de işlek bir görünüm sergilememektedir. Kelime kök ve gövdesindeki uyumsuzluklar.

eyü (ايو) 47, қапу (қпу) 61, altun (التون) 48

EAT döneminde her zaman düz ve her zaman yuvarlak kullanılan eklerden dolayı da uyumsuzluklar görülmektedir.

başuñdaki (باشوكدىكى) 58, senüñ (سنوك) 59, gelürse (كلورسه) 20

getüren (كتورن) 2, virüp (ويروب) 11

Ünsüzler

EAT döneminin genel özelliklerine uygun olarak Eski Türkçedeki ñ sesi korunmuştur.

Tañrı (تكرى) 66, şoñuñda (صوكوكده) 59, göñlüñ (كوكلك) 46

Ayrıca b>v, t>d, k>g gibi Türkiye Türkçesinde temel olan ünsüz değişimleri de tespit edilmiştir.

b>v: var (وار) 7, viren (ويرن) 2, virüp (ويروب) 11

t>d: dutdı (دوتدى) 45, dilegüñe (ديلكوكه) 24, düşüben (دوشوبن) 54

k>g: gelür (كلور) 13, gün (كون) 40, göñlüñ (كوكلك) 46

k- ünsüzü kalın sıradan ünlülerin yanında korunmuştur.

ğalalar (قاللار) 55, қаç (қж) 56, ğaldura (қлдрه) 25

Ünsüz Uyumu

Fâl-Türkî-i Manzûm'da ekleşmede ötümlülük-ötümsüzlük uyumu diğer EAT metinlerindeki gibidir. Özellikle d ünsüzüyle başlayan eklerde bu durum açık bir şekilde görülmektedir.

işde (اشده) 36, eyülükde (ايولكده) 48, irişdi (ايرشدى) 14

3. MORFOLOJİK ÖZELLİKLER

3.1. Durum Ekleri

İlgi Durum Eki

Eserde ilgi durum eki +(n)Uñ iki yerde yuvarlak okumamızı gerektirir biçimde yazıldığından harekesiz yazılan diğer ekler dönemin özelliklerine uygun olarak yuvarlak ünlüyle yazılmıştır.

Eger lâmdur **senüñ** renc var öñüñde (سنوك) 59

Başuñ üstine ur imdi gerü tãc (بشوك) 62

Yönelme Durum Eki

Yönelme durum eki +(y)A ünlü uyumlarına uygun olarak kullanılmıştır.

Revā degül-durur Tañrı **adına** (آدينه) 8

Yağın bil-kim **elüñe** gire çok māl (الوكه) 20

Bulunma Durum Eki

Bulunma durum eki +dA ünlü uyumlarına uygun, ünsüz uyuma aykırı bir biçimde örneklendirilmiştir.

Beşāret olsun eylük var **yoluñda** (يولكده) 18

Fāluñda görünür ğam üstine ğam (فالكده) 65

Ayrılma Durum Eki

Ayrılma durum eki +dAn bulunma durum ekinde olduğu gibi ünlü uyumlarına uygun, ünsüz uyuma aykırı bir biçimde örneklendirilmiştir.

Bu **fāldan** oldılar hep cümle şādi (فالدن) 4

Bu **niyyetden** saña hiç aşşı gelmez (نييتدن) 32

Belirtme Durum Eki

Belirtme durum eki, EAT metinlerindeki gibi +(y)I biçimiyle kullanılmış; 3. teklik iyelik ekinden sonra +n biçimiyle kullanılmıştır.

Getüren gündüzi **düni** gideren (دونى) 2

Eyü iş-ile **Tañrıyı** iş eyleyen (تكريبى) 23

Anuñ **adm** yād idüp bu kıutlu fālı (آدن) 3

Hağ açā rızķ **ķapusın** hoş ola hāl (ķيوسن) 61

Araç Durum Eki

Araç durum eki görevini ile edatı üstlenmiştir.

Anuñ-ile söz[i] bünyād idelüm (انوكيله) 1

Eyü iş-ile **Tañrıyı** iş eyleyen (ايشيله) 23

+IA araç durumu eki zarf yapma göreviyle de kullanılmıştır.

Getür **şıdķ-ıla** toğrı niyyet ancak (صدقيله) 12

Elüñi **edeb-ile** Muşhafa ur (ادبيله) 9

3.2. İyelik Ekleri

Fāl-Türkî-i Manzûm, konusu gereği iyelik eklerinin tümüne örnek barındırmamaktadır. İyelik çekimleri daha çok 2. teklik kişiye aittir.

1. teklik

Eger vāv geldi **cānum** devletüñ var (جانم) 67

2. teklik

Gelürse ħarf-i tâ senüñ **fâluñda** (فالكده) 18

İşüñ şeytândur andan saħın sen (ایشك) 31

Eger yâ gelse **günâhuñdur** dilesen (كناهدكر) 71

3. teklik

Bu niyyet **üstine** gönülün ħavî ħıl (اوستنه) 46

[Ki] şâzlıklar **ħapusı** açılıpdur (ħپوسی) 47

3.3. Fiil İşletme Ekleri

Eser, ele aldığı konu gereği daha çok istek kipinin kullanıldığı bir anlatıma sahiptir. EAT dönemindeki kip ve zaman eklerini az da olsa barındırmaktadır. Eserde iki örnekte -IsAr gelecek zaman ve bir örnekte -mAk gerek gereklilik çekimi tespit edilmiş olup -vAn, -vAnIn, -vUz kişi ekleri tespit edilmemiştir.

Geçmiş Zaman

Eserde görülen geçmiş zaman eki için -dI, öğrenilen geçmiş zaman eki olarak da -UpdUr yapısı iki yerde kullanılmıştır.

Ki ħalk içinde sen **olduñ** mükerrem (اولدك) 49

Resül **buyurdu** fâl ide çok (بیوردی) 5

Bu fâldan **oldılar** hep cümle şâdi (اولدیلر) 4

Eger zâdur saña eyü **gelüpdür** (کلیدر) 47

[Ki] şâzlıklar ħapusı **açılıpdur** (آچلبدر) 47

Geniş Zaman

Bir keder endişeñ ögüñe **düşer** (دوشر) 9

Yavuz **olmaz** danışıħlı *iş* aşlâ (اولمز) 29

Gelecek Zaman

Kim işüñ 'âħıbet maħmüd **olisar** (اولیسر) 60

Ki hem [de] tãli' üñ mes'üd **olisar** (اولیسر) 60

İstek

Eserde istek eki olarak EAT döneminde son derece işlek olan -A eki kullanılmış ve ek isteğin dışında emir, gereklilik anlamını da kapsayabilmektedir (Gülsevin 2007: 106).

Çalap adın biz evvel yâd **idelüm** (ایده لم) 1

Çü ħaşduñ var **dutasım** fâl-ı ħur'ân (دوتاسن) 7

Kim âb-destsiz kimesne elin **şuna** (صونه) 8

Getürsüñ şekk **olasız** (اولاسز) 6

Saňa dil uzadup ta' na **kalalar** (قلالر) 55

Emir

Metinde 2. teklik kişi emir çekiminde Türkiye Türkçesinden farklı olarak yedi yerde -gII eki kullanılmıştır.

Bu fâlı toğrı **bilgil** sen gümânsız (بلکل) 6

Tâze **kı1** âb-destüñ sen ey müselmân (قل) 7

Beşâret **olsun** eylük var yoluñda (اولسون) 18

Getürsüñ şekk olasız (كتورسك) 6

Gereklilik

Gereklilik çekiminde bir örnekte -mek gerek yapısı kullanılmış olup EAT metinlerinde görülen -sA gerek yapısı ve Türkiye Türkçesinde kullanılan -mAll eki kullanılmamıştır.

Bir iki gün şabır **kılmağ gerekdür** (قلمق كركدر) 40

Birleşik Çekim

Metinde sınırlı sayıda birleşik çekim kullanılmıştır.

Eger elif **gelürse** eyüdüür iş (كلورسه) 14

Eger cim **geldise** cehd eyle zinhâr (كلديسه) 22

Dutarsañ toprağ ola altun elde (دوتارسك) 48

Sen imdi yâd iken **olduñsa** muhtâc (اولدكسه) 62

3.4. Ek Fiil

Ek fiil çekiminde kişi ve zaman çeşitliliği yoktur. Örneklerin tamamı ek fiilin geniş zaman çekimi 3. teklik kişiye aittir.

Revâ **degül-durur** Tañrı adına (دكلدر) 8

Eger elif gelürse **eyüdüür** iş (ايودر) 14

Gelürse sâ **mübârekdür** saña fâl (مباركدر) 20

Eger **lâmdur** senüñ renc var öñüñde (لامدر) 59

3.5. Fiilimsiler

Eserde sınırlı sayıda fiilimsi örneklendirilmiştir.

İsim-Fiiller

şabır kılmağ 40. sevinmekler 42, giderüşlük 35

Sıfat-Fiiller

getüren 2, gideren 2, sevdük 26

Zarf-Fiiller

düşüben 54,	dil uzadup 55,	yâd idüp 3
düşmüş iken 25,	danışuban 29,	yetdükçe 3

4. SÖZ VARLIĞI

Eski Anadolu Türkçesinin Türk dili tarihi içinde önemli bir yeri vardır. Bu dönemde Oğuzca, yazı dili olma yolunda önemli adımlar atmış ve Türkçe yazılan eserlerin sayısında da bir artış görülmüştür. *Fâl-Türkî-i Manzûm*'da Türkçenin kullanımı yönüyle döneminin özelliklerini yansıtmakla birlikte -bugün arkaik olarak adlandırdığımız- az sayıda kelimeye yer verilmiştir:

Çalap "Tanrı", **giderüşlük** "yok etme, uzaklaştırma", **igen** "pek, çok", **irgür-** "ulaştırmak", **iv-** "acele etmek", **kendüzi** "kendisi", **ög** "akıl", **tapu** "zat, hazret", **yigirek** "daha iyi"

Fâl-Türkî-i Manzûm'daki birçok Türkçe kelime bugün de dilimizde kullanılmakta; bu da dönemin dilinin ne kadar sade ve yazarlarının Divan şiirinde dahi Türkçeyi ne kadar etkili kullandıklarının bir göstergesidir. Bu dönem yazarlarının Türkçemizi halka ulaşılabilmek için bilinçli bir şekilde en sade biçimiyle kullandığını aşağıdaki örneklerden hareketle söylemek mümkündür:

aç-, açıl-, ad, ağla-, aldan-, altun, baş, baú-, bil-, bir, biz, bul-, buyur-, çúar-, çouú, deg-, degül, der-, dil, dilek, dut-, dün, düş-, el, eyü, geç-, gel-, getir-, gider-, gör-, güç, gün, gündüz, iki, iriş-, iş, kişi, úaç, úal-, úapu, úardaş, úl-, úy-, ouú-, öp-, saña, saún-, sen, sev-, sevin-, söz, şağ, şavaş, Tañrı, ulı, úutlu, uyan-, uzat-, üç, üst, var, vir-, yañ, yan-, Yaradan, yedinci, yeñil-, yet-, yoksul, yor-, yoú, yüz

Eserde Arapça ve Farsça kelimeler kullanılsa dahi bunlardan birçoğu ilk dönem İslami Türk edebiyatında da görülen kelimelerdir (Ercilasun, 2006: 460-461). Örneklerde görüleceği üzere bu kelimeler bugün de dilimizin söz varlığında yer alan ve geniş halk kitleleri tarafından bilinen ve kullanılan kelimelerdir:

âhîret, ‘âciz, ‘âkıbet, ahvâl, baht, belâ, bünyâd, cem‘, cümle, çerâğ, dâ’imâ, def‘, devlet, düşmân, elif, emîn, endîşe, felek, feryâd, gam, günâh, hâl, halk, Hâk, haķîkat, hışm, hürmet, hurrem, ikbâl, kibr, maħkûm, mâye, mes‘ûd, muhtâc, mübarek, mükerrem, müşfik namâz, nazm, niyâz, niyyet, pâdişâh, resûl, revâ, sevdâ, şabır, şıdķ, sultân, şem‘, şeytân, tevbe, tevekkül, ümîd, velâkin, vezîr, yâd, zinhâr, zühd

Fâl-Türkî-i Manzûm'un söz varlığında dikkat çeken bir başka husus da asıl yardımcı fiillerle kurulan birleşik fiillerdir. İsim+fiil dizilişinde olan bu birleşik fiiller hem Türkçe kelimelerle hem de alıntı kelimelerle kurulmuştur. Eserde (eyle-, it-, kıl-, ol- yardımcı fiilleri) ile kurulan birleşik fiillerin sayısı 30'dur. 30 birleşik fiilin yardımcı fiillerinin sayısı eyle- 3, it- 6, kıl- 6, ol- 15'tir. Birleşik fiillerin 16'sı Arapça, 11'i Farsça, 3'ü Türkçe kelimelerle kurulmuş ve bu birleşik fiillerden birçoğu bugün de dilimizde kullanılmaktadır:

cehd eyle-, dürüst eyle-, iş eyle-, bünyâd it-, ‘arz it-, feryâd it-, ikrâm it-, mekr it-, yâd it-, ‘âciz kıl-, endîşe kıl-, şabır kıl-, tâze kıl-, tevekkül kıl-, yarî kıl-, beşâret ol-, cem‘ ol-, def‘ ol-, dilde ol-, eyü ol-, hâşıl ol-, hoş ol-, maħmûd ol-, mes‘ûd ol-, mükerrem ol-, şabr-ile ol-, şad ol-, teşviş ol-, ulu ol-, yâr ol-

4.1. Deyimler

Bir dilin söz varlığı içinde özellikle o dile özgü anlatım yollarının en tipik taşıyıcıları olarak düşünülen deyimler; dilde çekici anlatım özelliği taşıyan, kelimelerin çoğu kez gerçek anlamından uzaklaştığı kalıplaşmaları içerir. Deyim nitelikli söz kalıplaşmaları, bir durumu ve bir davranışı çeşitli benzetmeler ve aktarmalarla daha güçlü ve daha ilginç bir biçimde anlatmaya yararlar (Şahin, 2004: 2). Yani deyimler, dilin söz varlığıyla değişik yapıda ve değişik anlatım yolları ortaya çıkararak dilin yapı ve anlam zenginliğine katkıda bulunurlar.

Fâl-Türkî-i Manzûm'un müellifi de 15. yüzyıldaki diğer şairler gibi deyimlerin etki gücüne kayıtsız kalamamış ve anlatımına zenginlik ve canlılık katmak için deyimleri kullanmıştır. Bu deyimlerin bir kısmı halkın ağızındaki şekliyle değil de aruz kalıbına dökülerek hatta Türkçe kelimelerin yerine Arapça ve Farsçaları koyularak kullanılmıştır.

aklına düş-: Kafasında bir düşünce doğmak.

9. Bir keder endişeñ **öğüñe düşer**
Elüñi edeb-ile Muşhafa ur

ayağını öp-: Yaltaklanmak, dalkavukluk etmek.

38. Bulasın hürmet ve yana çerāğūñ
Öpe çarḥ u felek senüñ **ayağūñ**

bahtı açıl-: Talihi dönüp uygun duruma veya arzulanan sonuca gelmek.

33. Eger rādur senüñ **bahtuñ uyandı**
Yine öñüñde devlet şem' [i] yandı

canına kıy-: Canını feda etmek, ölümü kabullenmek.

41. Eger şāddur saḳın ivme *ey* yoldaş
Şabır kıl **kıyma cānuña** *ey* kardaş

çırası yan-: Yaşamını sürdürmek.

38. Bulasın hürmet ve **yana çerāğūñ**
Öpe çarḥ u felek senüñ ayağūñ

devlet getir-: Mutluluk getirmek, mutlu etmek.

16. Bā gelürse fāluñı bilgil yaḳīñ
Saña **devlet getirür** 'ilme'/-yaḳīñ

dil uzat-: Bir kimse için kötü söylemek.

55. Eger kāfdur ḥalāyık yol bulalar
Saña **dil uzadup** ta' na ḳalalar

el uzat-: Yardım etmek.

53. Eger fādur saña mekr ide düşmāñ
El uzadur emīñ olasın andan

ele düş-: Eline düşmek, egemenliği, buyruğu altına girmek

54. Sağın kendüziñi aldanma zinhâr
Kim **ele düşüben** olmayasuñ zâr

eline mal geç- (*gir-*): Kazanmak, edinmek, elde etmek.

20. Gelürse sâ mübârekdür saña fâl
Yağın bil-kim **elüñe gire** çok **mâl**

Elini ur- (*sür-*): Eliyle dokunmak.

12. Getür şıdğ-ıla toğrı niyyet ancağ
Elüñ ur aç Muşhaf sağ yaña bağ

emin ol-: İnanmak, güvenmek.

56. Sağın sen bu halâyıkuñ dilinden
Ne yüzden kaç **emîn olğıl** elinden

fal aç-: Bakla, su, iskambil vb.ne bakarak gelecekte olacak şeyleri anlamaya çalışmak.

7. Çü kaşduñ var **dutasın fâl-ı Qur'an**
Tâze kıl âb-destüñ sen ey müselmân

fal it-: Fal açmak, fal bakmak.

5. Resül buyurdı **fâl ide** çok
Velî bundan gayr rast kâl yoğ

hürmet bul-: Sayılmak, değer verilmek.

38. **Bulasın hürmet** ve yana çerâğüñ
Öpe çarğ u felek senüñ ayağüñ

hürmeti ol-: Saygı gösterilmek, değer verilmek.

34. Çok **ola hürmetüñ** halk arasında
Geçe sözüñ dahı sultân katında

işe er- (*gir-*): Göreve, çalışmaya başlamak.

44. Beşâretdür saña **işe iresin**
Ol işde eylügen çok çok göresin

iyilik gör-: Maddi, manevi yardım görmek.

44. Beşâretdür saña işe iresin
Ol işde **eylügen** çok çok **göresin**

(eli) mahkûm ol-: Mecbur durumda kalmak.

27. Yine def' ola hem senden belâlar

[Vü] yüzler hem saña **maḥkūm olalar**

muradına er-: İsteğine kavuşmak, dileği gerçekleşmek, arzusu yerine gelmek

24. Hâ gelür-ise şâzlık vardır delim

Dilegüne ırgüre seni Halim

rahata er-: Rahatlamak.

17. **İrişe** bir ulıdan **râhat** saña

‘Ālemün halkı kıla saña taña

rahata kavuş-: Rahatlamak.

26. Eger hâdur yakîn çok kardaşuñdan

Dege râhat dahı sevdük işüñden

sözü geç-: Kendisini kabul ettirmiş olmak, hatırı sayılmak

34. Çok ola hürmetün halk arasında

Geçe sözüñ dahı sultân katında

şaşırap kal-: Şok şaşırmak, büyük bir şaşkınlığa düşmek.

17. İrişe bir ulıdan râhat saña

‘Ālemün halkı **kıla** saña **taña**

yol bul-: Çare bulmak

55. Eger kâfdur halâyık **yol bulalar**

Saña dil uzadup ta‘ na kıalalar

(bir şeye) yüz tut-: Bir şey, olmak üzere bulunmak.

37. Eger sindür saña **yüz dutar** hâşş ‘āmm

İde ulu kıçi tapuña ikrām

4.2. Atasözleri

Atasözleri, her milletin deneyimlerinden doğan ve milletlerin kültürel yapısını, yaşayış biçimini yansıtan kalıplaşmış dil birlikleridir. Az sözle çok şey ifade ettikleri için Divan şairleri de atasözlerini kullanılmış ve atasözlerinin kullanımı moda hâline gelmiştir. Deyimlerde olduğu gibi atasözlerini kullanan şairlerden bir kısmı zaman zaman onları halkın ağzındaki şekliyle değil de aruz kalıbına dökerek hatta Türkçe kelimelerin yerine Arapça ve Farsçalarını koyarak kullanmışlardır (Türk Atasözleri ve Deyimleri, 1971: I, XI). Eserdeki atasözleri deyimlere oranla oldukça azdır. Bunun sebebi atasözlerinin deyimlere göre daha fazla kelimedden oluşmaları ve bu nedenle bir beyite sığdırmanın güç olmasındandır. Atasözü olarak aldığımız aşağıdaki örneklere kaynaklarda rastlayamadığımız için kelimeleri kibar olarak da değerlendirilebilir.

Her işini danışarak yapanın işi asla kötü olmaz.

29. Her işi aña danışuban işle

Yavuz olmaz danışıklı iş aşlâ

Başından sonuna kadar her işte doğru ol, kimseye inanma kendi işini takip et.

36. **Çaşım bilüne bu işde er gibi tır**

İnanma kimseye işüni sen sür

Her işte sabretmek iyidir.

40. Bir iki gün şabır kılmak gerekdür

Şabır kılmak her işde yigirekdür

Elinde tutarsan toprak altın olur.

48. **Dutarsañ toprak ola altun elde**

Gide hem mâye-i kaygu eyülükde

Kaygı iyilikle gider.

48. Dutarsañ toprak ola altun elde

Gide hem mâye-i kaygu eyülükde

SONUÇ

İnsanın doğasında var olan merak duygusu, onu her zaman bilinmezliğin kapılarını aralama yoluna itmiş; fal ise insanlık tarihi boyunca bu merakı gidermenin en bilinen yolu olmuştur. İslam dünyasındaki yasakla birlikte fal bakma yöntemlerinde de değişiklikler yaşanmıştır. Kuran falları da bu değişikliklerin uygulandığı en belirgin fal türlerindedir. Türkçenin ön plana geçtiği Eski Anadolu Türkçesi döneminde Oğuzca yazı dili haline gelmiş ve çok sayıda telif ve tercüme niteliğinde Türkçe eser verilmiştir. Bu eserler arasında sanat amacı gütmeyen, halk için sade dille yazılan falnameler de yer almaktadır. Bu falnameler içerisinde gerek bakılması gerek yorumlanması açısından Kuran fallarına ilginin çok olduğu bilinmektedir. *Fâl-ı Türkî-i Manzûm* da bir Kuran fali örneğidir. Eserde niyet tutulması, abdest alınması, üç Fatıha üç İhlas okunması, peygambere salavat getirilmesi gibi falın nasıl bakılacağına dair bilgiler bulunmaktadır. Her harfin karşılığı iki beyitte tamamlanmıştır. Eser; gerek muhteva, gerek dil, gerekse biçim açısından döneminin özelliklerini yansıtmaları bakımından önem taşımaktadır.

Fâl-ı Türkî-i Manzûm, Eski Anadolu Türkçesinin genel dil özelliklerini yansıtmaktadır. Harekesiz talik kırmasıyla yazılmış olması kapalı e ve uzun ünlülerin varlığının tespitine imkân vermemektedir. Fonetik açıdan daha önce Eski Anadolu Türkçesinde tespit edilen ses uyumları ve ses olayları bu eserde de gözlemlenmektedir. Morfolojik açıdan *Fâl-Türkî-i Manzûm*, iyelik ekleri, basit zamanlı fiil çekimi ve birleşik zamanlı fiil çekiminde tüm kişileri örneklendirmemiştir. Eserin söz varlığı dönemin özelliklerini yansıtmaktadır. Eserde yardımcı fiillerle kurulan birleşik fiillerin sayısı 30 olup birleşik fiillerin 16'sı Arapça, 11'i Farsça, 3'ü Türkçe kelimelerle kurulmuştur. *Fâl-Türkî-i Manzûm*'da 26 farklı deyim, 5 tane de atasözü niteliğinde yapı tespit edilmiştir. Eserdeki Arapça, Farsça kelimelerin birçoğu bugün de dilimizde kullanılan kelimelerdir.

Metin

Fâl-ı Türki-i Manzûm

146 a

Mefâilün/Mefâilün/Feülün

1. Çalap adın biz evvel yâd idelüm
Anuñ-ile söz[i] bünyâd idelüm
2. Kim oldur cümle halka rûz viren
Getüren gündüzi düni gideren
3. Anuñ adın yâd idüp bu kıutlu fâli^{3a}
Getürdüm nazma güç yetdükçe hâlî
4. Hemîşe pâdişâh vü hem vezîri
Bu fâldan oldılar hep cümle şâdi
5. Resûl buyurdu fâl ide çok⁵
Velî bundan ğayr rast kâl yok
6. Bu fâli toĝrı bilgil sen gümânsız
Getürsüñ şekk olasız^{6b}
7. Çü kaçduñ var dutasın fâl-ı Kıur 'ân
Tâze kıl âb-destüñ sen ey müselmân^{7b}
8. Revâ degül-durur Tañrı adına
Kim âb-destsiz kimesne elîn şuna
9. *Bir* keder endişeñ öĝüñe düşer
Elüñi edeb-ile Muşhafa ur^{9b}
10. Okı üç Fâtiha üç Kıul-hüva'llâh
Kim oñara eşki bî-şekk Allâh
11. Virüp üç şalavât [ol] Muştafa'ya
Ki fâhr-i kân-ı 'âlem ol şafâya^{11b}
12. Getür şıdķ-ıla toĝrı niyyet ancaķ
Elüñ ur aç Muşhaf sağ yaña bak^{12b}

^{3a} Vezin kusurlu.

⁵ Beytin vezni kusurlu.

^{6b} metin silik olduĝu için mısranın devamı okunamadı.

^{7b} Vezin kusurlu.

^{9b} ur/uz (metinde)

^{11b} fâhr-i kân-ı âlem: âlem-i fâhr-i kân [metin]

^{12b} Vezin kusurlu.

13. Yedinci sâtrun evvelini gör
Ne gelür aña göre fâluñ yor
- (Elif) 14. Eger elif gelürse eyüdür iş
İrişdi taht-ı devlet gitdi teşvîş
- 146b 15. Yarı kıldı saña Perverdigâr'uñ
Hemîşe baht-ı devlet oldı yâruñ
- (Be) 16. Bâ gelürse fâluñı bilgil yaqîn^{16a}
Saña devlet getürür 'ilmel'-yaqîn
17. İrişe bir ulıdan râhat saña
'Âlemüñ halkı kıala saña taña
- (Te) 18. Gelürse harf-i tâ senüñ fâluñda
Beşâret olsun eylük var yoluñda
19. Hemîşe tevbe vü zühd ü niyâzı
Beşâret dâ'imâ kılgıl namâzı
- (Se) 20. Gelürse sâ mübârekdür saña fâl
Yaqîn bil-kim elüñe gire çok mâl
21. Senüñ gibi ulu olmaya elde
Olasın eylük-ile bellü dilde
- (Cim) 22. Eger cim geldise cehd eyle zinhâr
Ki işüñ eyüdür Tañrı saña yâr
23. Çü dünyâda eyü kişi iş eyleyen²³
Eyü iş-ile Tañrıyı iş eyleyen
- (Ha) 24. Hâ gelür-ise şâzlık vardur delim^{24a}
Dilegüñe 'igüre seni Halim
25. Devletüñ şem' in eline yandura²⁵
Düşmüş iken tâli' üñi kıaldura
- (Hı) 26. Eger hâdur yaqîn çok kıardaşuñdan
Dege râhat dañı sevdük işüñden
27. Yine def' ola hem senden belâlar
[Vü] yüzler hem saña mañkûm olalar

^{16a} Vezin kusurlu.

²³ Beytin vezin kusurlu.

^{24a} Vezin kusurlu.

²⁵ Beytin vezni kusurlu.

- (Dal) 28. Eger dāldur eyü fāldur bu zinhār
İşüñde um-ki Tañrı saña [ol] yār
29. Her işi aña danışuban işle
Yavuz olmaz danışıqlu iş ašlā
- 147a
- (Zel) 30. Eger zāldur eyü faldur bu zinhār³⁰
(Zel) 31. Eger zāldur yavuz bilgil yaqın sen
İşüñ şeytāndur andan saqın sen
32. Bu niyyetden saña hiç aşşı gelmez
Gider sevdāyı işüñ eyü olmaz
- (Re) 33. Eger rādur senüñ bahtuñ uyandı
Yine öñüñde devlet şem‘ [i] yandı
34. Çok ola hürmetüñ halk arasında
Geçe sözüñ dağı sultān katında
- (Ze) 35. Eger zādur giderüşlük gümānuñ
Tevekkül kıl dürüst eyle mānuñ
36. Kaşın bilüñe bu işde er gibi tır^{36a}
İnanma kimseye işüñi sen sür
- (Sin) 37. Eger sindür saña yüz dutar hāşş ‘āmm
İde ulu kiçi tapuña ikrām
38. Bulasın hürmet ve yana çerāğüñ
Öpe çarḥ u felek senüñ ayağüñ
- (Şin) 39. Eger şındur şavaşdur düşmen-ile
Velākin ‘ākıbet düşmen yeñile
40. Bir iki gün şabır kılmağ gerekdür
Şabır kılmağ her işde yigirekdür
- (Sad) 41. Eger şāddur saqın ivme eyyoldaş
Şabır kıl kıyma cānuña ey kardaş
42. Ki tā maqşūd katuñda ola hāşıl
Sevinmekler çok ola anda bilgil
- (Dad) 43. Eger dāddur igen eyüdür işüñ

³⁰ İkinci mısrası eksiktir. Altta zel harfi tekrar yazılmıştır.

^{36a} Vezin kusurlu.

- Saňa togru-durur oğ gibi işün
44. Beşaretdür saňa işe iresin
Ol işde eylügen çok çok göresin^{147b}
- (Tı) 45. Eger fâ geldise fâluñ haqîkat
Saňa yüz dutdı iqbâl-ile devlet
46. Bu niyyet üstine gönlün kavî kııl
Ki Tañruñ saňa yârî kııldı bilgil
- (Zı) 47. Eger zâdur saňa eyü gelüpdür
[Ki] şâzlıklar kapısı açılıpdur
48. Dutarsañ toprağ ola altun elde
Gide hem mâye-i kayğu eyülükde^{48b}
- (Ayn) 49. Eger ‘ayn geldise ol şâz [u] hurrem
Ki halk içinde sen olduñ mükerrerem
50. Ki [senün] arta hürmetün cihânda
Gele şundan ki ümidün yoğ anda
- (Gayn) 51. Eger ğayn geldise hışm-ile gönder
Şunuñ gibi ki küzeñi yağın [der]
52. Haqîkat bil bunı bile yağın sen
Hemişe kendüziñ andan sağın sen
- (Fe) 53. Eger fâdur saňa mekr ide düşmân
El uzadur emîn olasın andan
54. Sağın kendüziñi aldanma zinhâr
Kim ele düşüben olmayasun zâr
- (Kaf) 55. Eger kâfdur halâyıq yol bulalar
Saňa dil uzadup ta‘ na qalalar
56. Sağın sen bu halâyıkuñ dilinden
Ne yüzden kaç emîn olğıl elinden
- (Kef) 57. Eger kâfdur igen çok mâl deresin
Niçe halk sana muhtâc[du] göresin
58. Gider başuñdaki kibr ü hevâyı
Yaradan bir-durur yoksul u bâyı

^{48b} Gide/gide hem (metinde)

(Lam) 59. Eger lâmdur senüñ renc var önüñde
İgen ivme ğam arturma şoñuñda

60. Kim işüñ 'âkıbet maħmūd olısar
Ki hem [de] 'tālî' üñ mes'ūd olısar

148a

(Mim) 61. Eger mim gelse fāluñ cem' ola māl
Hağ açā rızq kapusın hoş ola hāl

62. Sen imdi yād iken olduñsa muħtāc
Başuñ üstine ur imdi gerü tād

(Nun) 63. Eger nūn gelse endiše kılasın
Gerek şabr-ile birkaç gün olasın

64. Eger bu niyyet üstine kılasın
Ne bilem ağlayasın yā gülesin

(he) 65. Eger he geldi fāluñ ki degil hem^{65a}
Fāluñda görünür ğam üstine ğam

66. Senüñ yoluñda düşvārlıq var ey dost
Meger Tañrı ola saña yār ey dost

(Vav) 67. Eger vāv geldi cānum devletüñ var
Saña iqbāl-i devlet oldı çün yār

68. Deresin hem bu dünyā mālını sen
Deresin āhiret aħvālını sen

(Lāmelif)69. Eger lām-elif geldise fāluñda^{69a}
Ola teşvīş işüñ kamu hālünde

70. Bu fāsīd sev dāyı çıkar içüñden
Ki kılmaya seni 'āciz işüñden

(Ye) 71. Eger yā gelse günāhuñdur dilesen^{71a}
Çalap hażretine 'arż it dilesen

72. Ki feryād idici oldur kulına
Aña mānend müşfiq kim bulına

^{65a} degil hem/degildir hem (metinde)

^{69a} Vezin kusurlu.

^{71a} Vezin kusurlu.

KAYNAKÇA

- AYDIN, Mehmet (1995). "*Fal*", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Ankara: TDV Yayınları, C.12, s.s. 134-138.
- AYDÜZ, Salim (2006). "*Müneccimbaşı*", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Ankara: TDV Yayınları, C.32, s.s. 2-4.
- ÇELEBİ, İlyas (1995). "*Fal*", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Ankara: TDV Yayınları, C.12, s.s. 138-139.
- DEVELLİOĞLU, Ferit (2010). *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Ankara: Aydın Yayınevi.
- DUVARCI, Ayşe (1993). *Türkiye'de Falcılık Geleneği İle Bu Konuda İki Eser: "Risâle-i Falnâme li Ca'fer-i Sâdik" ve "Tefe'ülnâme"*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- ERCİLASUN, A. B. (2006). *Başlangıçtan Yirminci Yüzyıla Türk Dili Tarihi*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- ERSOYLU, Halil (1997). "*Fal, Fal-Nâme ve Bir Çiçek Fali: «Der Aksâm-ı Ezhâr»*", *Türkiyat Mecmuası*, C. 20, s.s. 195-254.
- GÜLSEVİN, Gürer (2007). *Eski Anadolu Türkçesinde Ekler*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- İNAN, Abdülkadir (2017). *Tarihte ve Bugün Şamanizm Materyaller ve Araştırmalar*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- KANAR, Mehmet (2011). *Eski Anadolu Türkçesi Sözlüğü*, İstanbul: Say Yayınları.
- PAÇACIOĞLU, Burhan (2016). *VIII.-XVI. Yüzyıllar Arasında Türkçenin Sözcük Dağarcığı*, İstanbul: Kesit Yayınları.
- PALA, İskender (1995). *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- SEZER, Sennur (1998). *Osmanlıda Fal ve Falnameler*, İstanbul: Milliyet Yayınları.
- ŞAHİN, Hatice (2004). *Türkçede Organ İsimleriyle Kurulmuş Deyimler*, Bursa: Uludağ Üniversitesi Yayınları.
- ŞENÖDEYİCİ, Özer - KOŞİK, Sercan Halil (2015). "*En Muteber Kaynaktan Gaybı Öğrenmek: Bir Kuran Fali Manzumesi*", *Littera Turca-Journal of Turkish Language and Literature*, C.1, S.1, s.s.71-96.
- T.C. Milli Eğitim Bakanlığı (1971). *Türk Atasözleri ve Deyimleri*, C.I. İstanbul.
- YILDIZ, Âlim (2010). "*Manzum Bir Kur'an Fali*", *İstem*, S.16, s.s. 181-198.

